

Otázka: Osvícenská filosofie

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): tomasss

ANGLICKÁ EMPIRICKÁ FILOZOFIE

- filozofové navazují na názory Francise Bacona
- základem pro poznání je **empírie = zkušenost**
- tato filozofie znamená definitivní rozchod s pozůstatky scholastického myšlení

JOHN LOCKE (1632-1704)

- věnoval se studiu přírodovědy, lékařství, filozofie - gnoseologie, později teorie státu

a) gnoseologické názory - dílo *Esej o lidském rozumu*

- vydáváno pod různými názvy, např. *Pojednání o rozumu lidském*

- Locke se pokouší vysvětlit obsahy lidského vědomí, vychází z předpokladu, že lidské vědomí je na počátku čistá, nepopsaná deska - **tabula rasa**, na kterou se poznatky postupně zapisují na základě zkušeností člověka

ideje = obsahy vědomí, vrozené ideje neexistují

rozlišuje:

- **jednoduché ideje**
- **složené ideje**

1. jednoduché ideje - základ našeho poznání, jednoduché obrazy vjemů, pocházejí z:

a) *vnější zkušenosti (smyslové)* - pramen našeho poznání, pomocí kterého se do našeho vědomí dostávají jednoduché ideje (počítky)

- pomocí ní vnímáme **kvality** věcí a to - **primární kvality** (rozloha, tvar těles, počet)

- **sekundární kvality** (barva, chuť, vůně, teplota)

b) vnitřní zkušenosti - vnitřní zpracování vnější zkušenosti (srovnávání poznatků, vzpomínání)
Vnější i vnitřní zkušenost mohou působit současně, ale základem je vnější zkušenost.

2. složené ideje - vznikají kombinací jednoduchých idejí, jakýmkoli způsobem vytvoříme nějakou kombinaci, ale nikdy nevytvoříme novou ideu (písmenka v abecedě - tvoříme slova, ale nikdy nevzniknou nová písmenka)

b) státoprávní názory - dílo ***Dvě pojednání o vládě***

- vychází z koncepce přirozeného práva, princip společnosti vidí v lidské svobodě, která je omezována jen vědomou dohodou mezi lidmi, tuto **společenskou smlouvu** přejímá od **Hobbese**. Na rozdíl od něj se však domnívá, že ideální uspořádání státu je **konstituční monarchie**, v níž je panovník povinen respektovat všechny zásady plynoucí z přirozeného práva, jinak mohou lidé tuto smlouvu vypovědět - svrhnout panovníka.

(tato teorie se stala obecným východiskem VFR)

GEORGE BERKELEY (1684 - 1753)

- irský filozof a teolog, představitel **subjektivního idealismu**

- v gnoseologických názorech navazuje na Locka, nerozlišuje však vnější a vnitřní zkušenost, jedinou realitou je obsah našeho vědomí, což vyjádřil větou „ **Esse est percipi**“ - „ *Existovat znamená být vnímán.*“

(Říkáme-li, že něco existuje, pak pouze konstatujeme, že to máme ve svém vědomí.)

- důsledné uplatňování tohoto tvrzení však vede k tzv, **solipsismu** = druh *subjektivního idealismu*

(solus = jediný, ipse = sám) - reálně existují jen já sám a moje vědomí a celý svět je mou subjektivní představou

Hlavní dílo: ***Pojednání o základech lidského poznání***

DAVID HUME (1711 - 1776)

- skotský filozof

- jako knihovník napsal ***Dějiny Anglie***, kterými se proslavil a hmotně zabezpečil

- dílo: ***Pojednání o lidské přirozenosti*** - zdrojem poznání jsou především počitky a vjemy a o tom, co se nachází za hranicemi našich počitků nic nevíme; věci a jejich podstata jsou nepoznatelné - je představitelem **agnosticismu** (odmítá poznatelnost světa); vše je jenom plynutí představ, nemůžeme mezi nimi hledat příčinnostní vztahy, můžeme je pouze popisovat, třídit, systematizovat - ovlivnil vznik **pozitivismu** (A. Comte) a **pragmatismu** (kritériem pravdivosti poznání je jeho užitečnost a prospěšnost)

- jeho myšlením byl ovlivněn německý filozof **Immanuel Kant** v období své tzv. kritické filozofie

- další díla:

Rozprava o otázkách morálky a politiky

Zkoumání lidského rozumu

Přirozené dějiny náboženství

FRANCOUZSKÉ OSVÍCENSTVÍ

- jedná se spíše o myšlenkový proud, který provází formování buržoazní společnosti 18. století

- zdroje osvícenství :

a) renesance - především názory na společnost

b) mechanicky chápaná přírodověda (vše podléhá zákonům klasické mechaniky)

Znaky:

a) důraz na rozum

b) tendence vysvětlovat přírodní i společenské jevy mechanicky

c) důraz na lidskou svobodu, rovnost, demokracii a toleranci (ROVNOST-VOLNOST - BRATRSTVÍ)

CHARLES LOUIS MONTESQUIEU (1689 - 1755)

hlavní díla: **Perské listy** - satira na státní absolutismus, církevní nesnášenlivost a všeobecné uvolnění mravů

(Příběh líčí cestu dvou Peršanů Francií, kteří ve svých dopisech domů popisují francouzské společenské a církevní poměry.)

O duchu zákonů - stát a zákony nejsou vytvořeny libovolně a nelze je libovolně měnit.

Vyrůstají z přírodních a historických podmínek (ráz krajiny, klima, mravy, vzdělanost lidí a náboženství). Správný zákon je ten, který je nejlépe přizpůsoben charakteru a stupni rozvoje daného národa.

Proto neexistuje žádný univerzální zákon.

- je považován za zakladatele tzv. **geografického determinismu** - morální charakter lidu, povaha jeho zákonů a způsob vlády jsou podle něj podmíněny podnebím, půdou, velikostí území

- nejlepší typ vlády je **konstituční monarchie**, zárukou politické svobody je rozdělení moci na 3 složky:

1. moc zákonodárná - parlament

2. moc výkonná - vláda

3. moc soudní - soudy, musí být nezávislá na předešlých dvou

- vladař musí být vázán zákony, na kterých se usnesl parlament; když je porušena nezávislost soudů, nutně dochází k potlačování svobody

- další dílo: **Úvahy o příčinách velikosti a pádu Římanů**

FRANCOIS MARIE AROUET - VOLTAIRE (1694 - 1778)

- Voltaire byl jedním z přispěvovatelů do **Encyklopedie**
- všemi jeho díly prostupuje požadavek **názorové svobody a tolerance**
- typická je kritika církve, která může vyvolat dojem, že byl ateistou, ale jeho vztah k bohu je **deistický =>**

Bůh stvořil svět, ale dále do něj nezasahuje a svět se vyvíjí podle vlastních zákonitostí.

díla:

Filozofické listy o Angličanech - oceňuje duchovní a politickou svobodu v Anglii

Esej o mravech a duchu národů - srovnává morálku národů, které poznal (hlavně Němce, Angličany a Francouze)

Pojednání o snášlivosti (Zničte hanebnost) - kritika církve

Filozofický slovník - sám sestavil

Candide (nebo-li Optimismus) - beletristické dílo s filozofickými prvky

- kritika Leibnizových názorů o dokonalém světě

JEAN JACQUES ROUSSEAU (1712 - 1778)

dílo: **Rozprava o původu a příčinách nerovnosti mezi lidmi**

rozlišuje 2 druhy nerovnosti:

1. nerovnost přirozená (tělesná)

- vytvořena přírodou, spočívá v rozdílnosti věku, zdraví, tělesných sil a vlastností ducha i duše

2. nerovnost mravní (politická)

- závisí na úmluvě, schválena souhlasem lidí
- různé výsady, někteří těží na újmu druhých, jsou bohatší, mocnější

Původ této mravní nerovnosti

a) *vznik soukromého vlastnictví* - vytvořil bohaté a chudé (soukromé vlastnictví kritizoval)

b) *rozdělení společnosti na vládnoucí a ovládané*

c) *zvrát moci v libovůli* - ten, kdo má majetek, má moc a začne si dělat, co chce

Jediným možným řešením je **návrat k přírodě**, nebo k **přirozenému stavu**, který existoval na počátku lidstva = stav **přírodní harmonie**. To se dá udělat pouze **uzavřením společenské smlouvy**. Tomu věnoval své dílo:

O společenské smlouvě

- na základě společenské smlouvy se lidé dobrovolně vzdají části svých práv (hlavně majetkových), za to získají bezpečnost
- stát má vzniknout na základě všelidového hlasování = prostřednictvím přímé demokracie
- tato teorie ovlivnila socialismus a komunismus

dílo: **Emil čili o výchově**

- člověk se rodí od přírody dobrý a společnost ho kazí
- vysvětlil zde svůj negativní vztah k výchově a také svůj vztah k bohu, který je založen na citu

a ne na rozumovém vysvětlení => „ *Cit mi praví, že Bůh jest. Víc není nutné vědět a není to ani možné.*“

Rousseauova filozofie se liší od racionálního pojetí filozofie francouzského osvícenství tím, že je založena na citu. Ovlivnila romantismus a iracionalistickou filozofii 19. stol.

MECHANICKÝ MATERIALISMUS

- je to extrémní stanovisko v myšlení 18. století
 - podle něj je vše určováno **přírodními zákony klasické mechaniky**
 - člověk je považován za velmi složitý **stroj**
 - za princip jsoucna považují **hmotu - materialistický monismus**
 - ostře kritizují náboženství
- představitelé:

JULIEN OFFRAY DE LA METTRIE (1709 - 1751)

spis: **Člověk stroj**

- je nesprávné rozkládat jsoucno na 2 substance (rozprostraněnou hmotu a myslícího ducha, jak to činil Descartes); neexistuje mrtvá hmotu, ale hmotu v pohybu a v určitých formách. Princip pohybu je v ní samé, proto ke svému pohybu nepotřebuje hybatele - Boha.
- „ *Lidské tělo je stroj, který sám natahuje své pružiny, živý obraz nepřetržitého pohybu.*“

CLAUDE ADRIEN HELVÉTIUS (1715 - 1771)

- nahradil Descartův dualismus důsledně materialistickým monismem - existuje pouze **hmota**
 - ostře kritizoval náboženství : „ *První ničema, který potkal prvního blázna byl první kněz.*“
- díla:

O duchu

O člověku

PAUL HEINRICH DIETRICH VON HOLBACH (1723 - 1789)

- Němec žijící v Paříži
 - dílo: **System přírody** - jedná se o filozofickou nauku nazývanou „ *biblií francouzského materialismu*“
- Zdravý rozum** - ostrá kritika náboženství a obhajoba materialismu

ENCYKLOPEDISMUS

- název odvozen od **Encyklopedie čili Racionální slovník věd, umění a řemesel**
- vycházel v letech 1751 - 1780 a v 28 svazcích zachycoval veškeré vědění doby
- v úvodu bylo napsáno: „ *Věk náboženství a filozofie ustoupil století vědy.*“

Hlavní tvůrci Encyklopedie:

DENIS DIDEROT (1713 - 1784)

- byl mnohostranně vzdělaný
- jeho myšlenkový vývoj byl složitý; ubíral se od **teismu** (víra ve zjevení), přes **deismus** voltairovského zaměření až k rozhodnému **materialismu - ateismu**

Hlavní dílo: **Výklad přírody**

JEAN D'ALEMBERT (1717 - 1783)

- byl všestranně filozoficky a literárně nadaný
- proslulý matematik
- napsal úvod k **Encyklopedii**, v němž vyložil její cíl

Do Encyklopedie přispívali např. i **Voltaire, Holbach, Montesquieu a Rousseau.**

NĚMECKÁ OSVÍCENSKÁ FILOZOFIE

- odráží charakter národa a doby
- nebylo tak radikální jako francouzské osvícenství
- důraz je kladen na rozum
- navazují na **Leibnize**

Představitelé:

FRIEDRICH VELIKÝ

- pruský král, prosazoval **osvícenský absolutismus**; „*filozof na trůně*“
- rozvoj filozofie prosazoval:

a) přímo - sám psal filozofická díla, ve kterých požadoval bezpodmínečné plnění povinností a toleranci (náboženskou i názorovou)

b) nepřímo - poskytl azyl významným francouzským filozofům (Voltaire, La Mettrie, pomoc poskytl i Kantovi)

CHRISTIAN WOLF (1679 - 1754) - zpřístupnil dílo **Leibnize**

GOTTHOLD EPHRAIM LESSING (1729 - 1781)

- věnoval se především **etice**
- dílo: **Výchova lidského pokolení**

IMMANUEL KANT (1724 - 1804)

- celý život strávil v Königsbergu (Královci) ve východním Prusku
- jeho dílo patří k vrcholům německé filozofie

- zabýval se i **problematikou práva, náboženství a přírodními vědami**
- celé dílo můžeme rozdělit do **3 období**:

- 1. PŘEDKRITICKÉ OBDOBÍ

- věnoval se přírodním vědám, hodně čerpal z Newtona
- vytvořil teorii o vzniku vesmíru, která později vešla do dějin jako **Kant-Laplaceova teorie** díla:

Všeobecná přírodní historie a teorie nebes

Fyzická monadologie - o významu síly jako podstatě hmoty

- 2. KRITICKÉ OBDOBÍ

- věnoval se **filozofii (gnoseologii), etice a estetice**

a) GNOSEOLOGIE

dílo: **Kritika čistého rozumu** - zamýšlí se nad možnostmi lidského poznání

(**Kopernikovský obrat** v teorii poznání - do doby Kanta se možnost poznání vyhodnocovala z hlediska pozorovaného předmětu (objektu) x Kant z hlediska lidských možností poznávat = člověk, subjekt a jeho předpoklad poznávat)

- rozlišuje 2 světy:

„ **SVĚT VĚCÍ O SOBĚ**“ - *objektivně existující svět, který je nezávislý na lidském vědomí a je pro člověka nepoznatelný*

„ **SVĚ VĚCÍ PRO SEBE**“ - *subjektivní svět, individuální vnímání objektivního světa a je pro člověka poznatelný*

člověk využívá 2 druhy poznání:

- a) apriorní poznání** - u všech lidí stejné, nevyplývá ze zkušenosti člověka
- b) aposteriorní poznání** - odlišné, vyplývá z individuální zkušenosti

b) ETIKA

- označována jako **autonomní** (z řečtiny autos - sám, nomos - zákon = *sám sobě si dávající zákony*),

vychází z člověka, který si sám určuje morální zásady

dílo:

Kritika praktického rozumu

Základy metafyziky mravů

K uplatňování morálních zásad u každého člověka přispívá:

- 1. teoretický rozum** - má každý člověk, směřuje k obecnému poznání
- 2. praktický rozum** - směřuje k ovládnutí vůle pomocí praktických zásad

praktické zásady mohou být:

a) maximy - morální zásady, které platí *subjektivně* - každý si je k sobě sám stanoví

b) praktické zákony - platí *obecně*, měli by se jimi všichni lidé bez rozdílu řídit

- rozlišujeme 2 zákony :

hypotetický imperativ - *podmíněný* = přikazuje učinit něco, za účelem něčeho jiného (Chceš-li mít lepší známky, musíš se častěji učit.)

kategorický imperativ - *nepodmíněný* = musí platit obecně, je pouze jediný a to tento: „*Jednej jen podle té maximy, od níž můžeš zároveň chtít, aby se stala obecným zákonem.*“
Nebo-li: „*Chovej se a jednej tak, jak chceš, aby se k tobě chovali jiní.*“

c) ESTETIKA

dílo: ***Kritika soudnosti*** - zamýšlí se, jak najít ve věcech účelnost a tím krásu

3. POKRITICKÉ OBDOBÍ

- věnoval se právu, náboženství a morálce

Poznámka: „ **Hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně.**“

NĚMECKÁ KLASICKÁ FILOZOFIE (NKF)

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL (1770 - 1831)

- nejvýznamnější představitel NKF

- navazoval na Kanta, kritizoval jeho učení o „ světe věcí o sobě“

- **objektivní idealista**

- jeho filozofie složitě formulovaná, pod vlivem Hérakleita založená na *dialektickém principu*
=> všechno na světě se neustále mění a vyvíjí, základem vývoje je rozpor, ve kterém se vzájemně střetávají protiklady

- zabýval se dějinami filozofie

Ontologie:

- podstatou všech jevů v přírodě je **neosobní duchovní princip** (různá označení - světový duch, světový rozum, absolutní idea)

- všechno hmotné je druhotné a je pouze ztělesněním a konkrétním projevem duchovního principu, hmota vzniká vývojem ducha.

- všechno, co se děje, je procesem **sebezdokonalování ducha**, který probíhá ve **3 stupních** (tzv. **hegelovská triáda** - **1. teze, 2. antiteze, 3. synteze**)

1. stupeň - čistá idea - pojem, idea v abstraktním stavu; zkoumá **logika**

2. stupeň - příroda - vnější svět, pojem získává hmotnou podobu, zkoumá se v rámci **filozofie přírody**

3. stupeň - lidský svět - vyděluje se z přírody, zkoumá se v rámci **filozofie ducha**

Filozofie ducha se také rozvíjí ve třech stupních:

- 1. subjektivní duch** - psychický život člověka, jeho myšlenky, pocity, vědomí a sebevědomí (**psychologie**)
- 2. objektivní duch** - je chápán jako společenské vědomí, projevuje se v rámci lidské společnosti (**teorie státu, morálka, právo**)
- 3. absolutní duch** - konečný cíl vývoje (**umění, náboženství, filozofie**) - dochází k sebepoznání ducha

Na základě svých poznatků Hegel formuloval **tři zákony dialektiky**:

- 1. zákon přechodu kvantity v kvalitu**
- 2. zákon jednoty a boje protikladů**
- 3. zákon negace negace**

Hlavní díla:

Fenomenologie ducha

Logika

Základy filozofie práva

Dějiny filozofie

LUDWIG FEUERBACH (1804 - 1872)

- žák Hegela
- postupně se vzdaloval od jeho učení, nakonec odmítl hegelovský idealismus
- soustředil se na kritiku náboženství
- zastával **materialistický** přístup k filozofii - prvotní je **příroda** a člověk je její součástí
- nikoliv Bůh stvořil člověka, ale **člověk stvořil Boha**
- zdůrazňoval **nutnost spojení filozofie s přírodními vědami, hlavně s antropologií**, proto je jeho filozofie nazývána **antropologický materialismus**

Díla:

Podstata křesťanství

Podstata náboženství

Ke kritice Hegelovy filozofie